

ბრძოლა სამეფო ტახტისთვის იმერეთში XVIII საუკუნის 80-90-იან წლებში და ქართლ - კახეთის მეფის ერეკლე II-ის პოლიტიკა

სულხან კუპრაშვილი

პროფესორი,

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ქუთაისი, თამარ მეფის ქუჩა № 59,

4600, საქართველო, +995577131523,

Sulkhan.kuprashvili@atsu.edu.ge

<https://orcid.org/0000-0003-0294-4956>

გოდერძი ვაჭრიძე

ასოცირებული პროფესორი,

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ქუთაისი, თამარ მეფის ქუჩა № 59, 4600, საქართველო

+995577131512, Goderdzi.vachrifze@atsu.edu.ge

<https://orcid./0000-0003-8770-4438>

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილული და გაანალიზებულია ბრძოლა სამეფო ტახტისთვის იმერეთში XVIII საუკუნის 80-90-იან წლებში და ერეკლე II-ის პოლიტიკა. აღნიშნულია, რომ სოლომონ I-ის გარდაცვალებას დასავლეთ საქართველოს გავლენიანი ფეოდალების გააქტიურება მოჰყვა. იმერელი თავადების ცალკეულ დაჯგუფებებს ხელსაყრელი ვითარება შეექმნათ თავიანთი პოლიტიკური მიზნების განსახორციელებლად. ისინი ტახტის ორი პრეტენდენტის - დავით გიორგის ძის და დავით არჩილის ძის გარშემო დაჯგუფდნენ. ეს უკანასკნელი ერეკლე II-

ის შვილიშვილი იყო, რაც მისი მხარდამჭერების პოზიციებს აძლიერებდა. თავადთა ერთი ნაწილის აზრით, დავით არჩილის ძის გამეფებას იმერეთში შედეგად მოყვებოდა ქართლ-კახეთის მეფის გავლენის გაძლიერება დასავლეთ საქართველოში, რაც საბოლოო ჯამში გამოიწვევდა იმერეთის სამეფოს გაუქმებას და ქართლ-კახეთის სამეფოსთან შეერთებას. ამიტომ აღნიშნული დაჯგუფება მხარს უჭერდა იმერეთში გაემეფებინათ სოლომონ I-ის ბიძაშვილი დავით გიორგის ძე, რაც პოლიტიკური ბრძოლის პირველ ეტაპზე წარმატებით მოახერხეს.

1784-1789 წლებში იმერეთს მართავდა დავით გიორგის ძე. მისი ხანმოკლე მეფობის პერიოდში იმერეთში ძალიან რთული ვითარება შეიქმნა. მისი პოლიტიკით უკმაყოფილო დიდი ფეოდალები გააქტიურდნენ და მეფის წინააღმდეგ ბრძოლა დაიწყეს. ისინი განსაკუთრებულ იმედებს ამყარებდნენ დავით არჩილის ძეზე. იმერეთის გავლენიანი ფეოდალების და ერეკლე II-ის აქტიური მხარდაჭერით, ტახტისათვის ბრძოლაში დავით არჩილის ძემ გაიმარჯვა, რომელმაც სოლომონ I-ის პატივსაცემად სახელი შეიცვალა და სოლომონ II დაირქვა. დავით გიორგის ძეს ტახტის დაბრუნებაზე ფიქრი არასდროს შეუწყვეტია და ყოველთვის ცდილობდა სოლომონ II-ის მოწინააღმდეგე ძალებს დაკავშირებოდა. ხელისუფლებისათვის ბრძოლას იმერეთის სამეფოში ფეოდალური რეაქციის გაძლიერება მოყვა. იმერეთი ანარქიამ მოიცვა. სოლომონ II-მ XVIII საუკუნის ბოლოს შეძლო ცენტრალური ხელისუფლების გაძლიერება და იმერეთის სამეფო კვლავ ძლიერი მმართველის ხელში აღმოჩნდა.

საძიებო სიტყვები: ერეკლე II; სოლომონ II; დავით გიორგის ძე; დავით არჩილის ძე; იმერეთის სამეფო; ქართლ - კახეთის სამეფო.

შესავალი

იმერეთის მეფე სოლომონ I 1784 წლის 23 აპრილს გარდაიცვალა. მას პირდაპირი მემკვიდრე არ დარჩა, რადგან სოლომ-

ონის ერთადერთი კანონიერი მემკვიდრე - ბატონიშვილი ალექსანდრე 1780 წელს გარდაიცვალა. ალექსანდრეს უკანონო ქორწინებიდან ჰყავდა ვაჟი გიორგი, რომელსაც ტახტზე კანონიერი უფლება ვერ ექნებოდა. ამიტომ სოლომონ I-მა მემკვიდრედ გამოაცხადა თავისი ძმისშვილი დავით არჩილის ძე, რომელიც ერეკლე II-ის შვილიშვილი იყო.

ძლიერი მეფის მოულოდნელ გარდაცვალებას დასავლეთ საქართველოს გავლენიანი ფეოდალების გააქტიურება მოჰყვა. იმერელი თავადების ცალკეულ დაჯგუფებებს ხელსაყრელი ვითარება შეექმნათ თავიანთი პოლიტიკური მიზნების განსახორციელებლად. ტახტის ოფიციალური მემკვიდრე დავით არჩილის ძე, რომელიც ამ ხანებში 12 წლის იყო, კახეთში ცხოვრობდა დედასთან - ელენე ბატონიშვილთან ერთად. სოლომონ მეორე (დავით არჩილის ძე) 1772 წელს დაიბადა. მამამისი - არჩილი სოლომონ I-ის უმცროსი ძმა იყო, ხოლო დედამისი ელენე ერეკლე II-ის ასული. სოლომონ II-ის მშობლების ქორწინება განპირობებული იყო ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სამეფოების კიდევ უფრო დაახლოებით და მეტი მოკავშირეობის პერსპექტივით. სოლომონ მეორე უკანასკნელი ბაგრატიონი ხელმწიფე აღმოჩნდა საქართველოს ისტორიაში.

სოლომონ მეორის მამა არჩილი, განსხვავებით თავისი უფროსი ძმებისაგან, არ იყო დაინტერესებული პოლიტიკური ცხოვრებით. მას სურვილიც არ ჰქონდა ჩარეულიყო სახელმწიფო საქმეებში. არჩილი მაღალი, წარმოსადეგი და ფიზიკური სიძლიერით გამორჩეული პიროვნება იყო. ძალიან უყვარდა ქართული სუფრის ტრადიციები. მისი სამეგობრო წრეც არჩილის სტილის ადამიანებისაგან შედგებოდა. არჩილი გამოირჩეოდა ჩხუბისთავობითაც. სწორედ ამგვარი ლაღი და თავისუფალი ხასიათის გამო მას „გიჟი“ უწოდეს.

ერთხელ, როდესაც არჩილი სიმამრთან - ერეკლე მეორესთან იმყოფებოდა სტუმრად, მთელი ღამის ნაბახუსევი იმერელი სიძე თბილისში დილით ადრე მოლის ხმამაღალმა ლოცვამ გამ-

ოადვიძა (თბილისი ხომ ყველა ეპოქაში განთქმული იყო თავისი რელიგიური მრავალფეროვნებით და რჯულთმემწყნარებლობით). ადრე გაღვიძებით გაბრაზებულმა არჩილმა მოლაში არა რელიგიური მოღვაწე, არამედ მისი უდროო დროს გამღვიძებელი დაინახა, თოფი გამოიტანა და მოკლა, რითაც „გიჟმა“ იმერელმა სიძემ ერეკლე მეფის დიდი წყრომა დაიმსახურა.

დავით არჩილის ძე 3 წლის იყო, როდესაც მამა გარდაეცვალა (არჩილი ძმის - იოსებ კათალიკოსის მიერ ანათემას იყო გადაცემული და სამეფო ოჯახის წევრის მსგავსად არ დაუკრძალავთ, გალავანს გარეთ დაკრძალეს). სოლომონის დედა - ელენე მეორედ გათხოვდა ქიზიყის მოურავზე, კახელ თავად ანდრონიკაშვილზე და დავით არჩილის ძე თბილისში, კახეთსა და ქიზიყში იზრდებოდა. სოლომონ მეორის შესახებ საინტერესო ცნობები აქვს მოცემული XIX საუკუნის შუახანებში ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორს - პეტრე დემიანის ძე გნილოსაროვს. სოლომონ II საშუალო სიმაღლის, სრული აღნაგობის ადამიანი იყო. რუსი ისტორიკოსი ხაზს უსვამს, რომ მას მეტწილად ქართული (ამ შემთხვევაში აღმოსავლეთ ქართული) ტანისამოსი ეცვა, ახალუხის მაგიერ კი იმერული ზოლიანი ფარჩისაგან შეკერილ ზუზუნს ატარებდა, თავზე კი მუდამ ქართული ბოხოხი ეხურა. რადგანაც სოლომონი ქართველთა მეფის - ერეკლეს შვილისშვილი იყო, იმერეთშიც ქართული წესები შემოიტანა. საქართველოს რუსები მხოლოდ ქართლ-კახეთს უწოდებდნენ. საქართველოს დაყოფა ქართველებად, იმერლებად, მეგრელებად და ა.შ. XIX-XX საუკუნის რუსული ისტორიოგრაფიის დამახასიათებელი ნიშანია (კუპრაშვილი, 2019: 98).

მეთოდი

ჩვენს მიერ წარმოდგენილი სამეცნიერო სტატია ეფუძნება ისტორიოგრაფიაში აპრობირებულ კვლევის აკადემიურ მეთოდებს. კერძოდ თვისობრივი კვლევის მეთოდს, რაც გულისხმობს სიღრმისეულ ანალიზს, აგრეთვე გამოყენებულია შედარება -

შეპირისპირებითი ანალიზი ნაშრომში ობიექტური დასკვნების გამოტანის მიზნით.

შედეგი

XVIII საუკუნის 80-90-იან წლებში იმერეთის ტახტისათვის ბრძოლა პრაქტიკულად საერთო ქართულ კონფლიქტად გადაიქცა. აღნიშნულმა დაპირისპირებამ დიდი ზიანი მიაყენა იმერეთის სამეფოს. ქვეყნის არამართო პოლიტიკური ელიტა, არამედ მოსახლეობაც ორ მტრულ ბანაკად გაიყო და კონფლიქტში ჩართული აღმოჩნდა ოსმალეთის იმპერიაც ახალციხის საფაშოს სახით. დაპირისპირებაში გადამწყვეტი როლი ითამაშა მაშინდელი კავკასიის ყველაზე გავლენიანი მონარქის ერეკლე მე-2-ს აქტიურმა ჩარევამ. მან გამოკვეთილად დაუჭირა მხარი თავის შვილისშვილს, სოლომონ I-ის ძმისშვილს დავით არჩილის ძეს, რომელსაც სოლომონ მე-2-ს სახელით იცნობენ. ერეკლემ თავისი პოლიტიკური გავლენით და სამხედრო ძალით დასავლეთ საქართველოს ფეოდალების ნაწილთან ერთად მოახერხა, რომ დავით გიორგის ძე იმერეთის ტახტს საბოლოოდ ჩამოცილებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული კონფლიქტი საკმაო ხანს გაგრძელდა და ბევრი ეკონომიკური და ადამიანური რესურსი შეიწირა, სოლომონ მე-II-მ გამეფებიდან ძალიან მალევე მოახერხა უკვე XVIII საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში საკმაოდ გავლენიანი მმართველი გამხდარიყო და ნაწილობრივ იმერეთის სამეფოსათვის სოლომონ I-ის დროინდელი ავტორიტეტი დაებრუნებინა. მიუხედავად ამისა მცირე რესურსების მქონე იმერეთის სამეფო XIX საუკუნის დასაწყისში უძლური აღმოჩნდა რუსეთის იმპერიის დამპყრობლური პოლიტიკის წინაშე.

დისკუსია

დავით არჩილის ძეს მცირეწლოვნების გამო ქვეყნის მართვა ჯერ არ შეეძლო, მაგრამ მხარს უჭერდა ფეოდალთა გარკვეული ჯგუფი და რაც მთავარია, მისი მხარდამჭერების პოზიციებს აძლიერებდა ერეკლე II-ის ფაქტორი. იმერეთის გავლენიან ფეოდალთა სხვა დაჯგუფების აზრით, დავით არჩილის ძის გამ-

ეფებას იმერეთში შედეგად მოყვებოდა ქართლ-კახეთის მეფის გავლენის გაძლიერება დასავლეთ საქართველოში, თავადთა დამოუკიდებელი მმართველობის შეზღუდვა, რაც საბოლოო ჯამში გამოიწვევდა იმერეთის სამეფოს გაუქმებას და ქართლ-კახეთის სამეფოსთან შეერთებას. ამიტომ აღნიშნული დაჯგუფება მხარს უჭერდა იმერეთში გაემეფებინათ სოლომონ I-ის ბიძაშვილი დავით გიორგის ძე, რომელიც სოლომონ I-ის წინააღმდეგ მოწყობილი 1778 წლის შეთქმულების დამარცხების შემდეგ აღმოსავლეთ საქართველოში იყო გადახვეწილი და ერეკლე II-ის კარზე იმყოფებოდა (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, 1973: 740). გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე, სოლომონ I დავით გიორგის ძეს შეურიგდა, იმერეთში ჩასვლის ნება დართო და მამულებიც დაუბრუნა.

დავით გიორგის ძის მომხრეთა დასს მეთაურობდნენ სარდალ-მოლარეთუხუცესი პაპუნა წერეთელი და ბოქალთუხუცესი ბერი წულუკიძე. მათ მხარს უჭერდა სამეგრელოს მთავარი კაცია დადიანი (დადიანი, 1962: 181).

1784 წლის 26 აპრილს დავით გიორგის ძემ იმერეთის ფეოდალების წინაშე ფიცი დადო, რომელიც ფაქტობრივად ახალი მეფის და მისი მთავრობის სამოქმედო პროგრამას წარმოადგენდა, შედგენილი იყო დავით გიორგის ძის, დავით არჩილის ძის და გიორგი ალექსანდრეს ძის სახელით. ახალი მეფე ფეოდალებს აღუთქვამდა, რომ დავით არჩილის ძეს და გიორგი ალექსანდრეს ძეს მამულებს ხელუხლებლად დაუტოვებდა (რეხვიაშვილი, 1982: 173). დავით გიორგის ძე პირობას დებდა, რომ განუხრელად და მტკიცედ გააგრძელებდა სოლომონ I-ის მიერ აღებული კურსს - იბრძოლებდა ტყვეთა სყიდვის წინააღმდეგ, ხელს შეუწყობდა ეკლესიის გაძლიერებას და გააგრძელებდა რუსეთთან ურთიერთობას (რეხვიაშვილი, 2000: 178).

ერეკლე II დავით გიორგის ძის გამეფების შესახებ, 1784 წლის 7 მაისს რუსეთის მთავრობის წარმომადგენელს ს. ბურნაშოვს წერდა: „სოლომონ I გარდაიცვალა. იმერეთის მეფის მემკ-

ვიდრედ სოლომონის მიერ აყვანილი იყო ჩემი შვილიშვილი დავით არჩილის ძე, მაგრამ აურჩევიათ დავით გიორგის ძე, სოლომონის ბიძაშვილი. პროტესტი არ განვაცხადე, რადგან დავით არჩილის ძე მცირეწლოვანია და სამეფოს გაძღოლა არ შეუძლია“ (მაჭარაძე, 1968: 44). 8 მაისს იგი ამავე საკითხზე პ. პოტიომკინს აცნობებდა: „პროტესტი არ განვაცხადე იმ მოსაზრებითაც, რომ ოსმალეთი არ ჩარეულიყო იმერეთის საქმეებში და ამას რუსეთის უკმაყოფილება არ გამოეწვია. შემდეგ კი, როცა დავით არჩილის ძე სრულწლოვანი გახდება, ისე მოვიქცევი, როგორც რუსეთის მთავრობა გადაწყვეტს“ (მაჭარაძე, 1968: 44). ამიტომ შემთხვევითი არ არის ისიც, რომ ბაგრატ ბატონიშვილი თავის „ახალ მოთხრობაში“ მიუთითებს - იმერლებმა დავით გიორგის ძე დასვეს „არა მეფედ, არამედ ნაიბად, ვიდრე აღზრდამდე არჩილის ძისა დავითისა“ (ბატონიშვილი, 1941: 59).

დავით გიორგის ძის ხანმოკლე მეფობის პერიოდში იმერეთში ძალიან რთული ვითარება შეიქმნა. მისი პოლიტიკით უკმაყოფილო მსხვილი ფეოდალები გააქტიურდნენ და მეფის წინააღმდეგ ბრძოლა დაიწყეს. ქვეყანა ფეოდალურმა შინადაპირისპირებამ მოიცვა. ისინი განსაკუთრებულ იმედებს ამყარებდნენ დავით არჩილის ძეზე. გახშირდა ოსმალების თავდასხმები, რომელსაც დავით მეფე წარმატებით იგერიებდა. რუსეთის მთავრობა დაინტერესებული იყო იმერეთში მშვიდობის შენარჩუნებით და ამიტომ ყველანაირად მხარს უჭერდა დავით მეფეს, რომელიც, რუსეთის მთავრობის აზრით, სოლომონ I-ის გარდაცვალების შემდეგ ერთადერთი ძალა იყო, ვისაც შეეძლო იმერეთის სამეფოში პოლიტიკური წესრიგი დაემყარებია. რუსეთის მთავრობას ასევე აღელვებდა ოსმალეთის ჩარევა იმერეთის საშინაო საქმეებში და გავლენის დამყარება. 1784 წელს პ. პოტიომკინი ბურნაშოვს წერდა: „ძალიან უნდა შეეცადოთ, რომ იმერეთში სიწყნარე იყოს... დაიყოლიეთ დიდებულები და მეფე, რომ თანხმობით იყვნენ, თვალყური ადევნეთ, რათა მათზე გავლენა არ მოიპოვონ თურქებმა“ (რეხვიაშვილი, 1982: 182).

დავით გიორგის ძის დასახმარებლად იმერეთში პეტერბურგიდან გამოგზავნეს პოლკოვნიკი ჟეგულინი, რომელსაც უნდა მოეწოდებინა დავით არჩილის ძისთვის წასულიყო რუსეთში და ეკატერინე II-ის მფარველობა ეთხოვა. მაგრამ მან არ მიიღო რუსეთის მთავრობის წარმომადგენლის რჩევა და ენერგიულად განაგრძო ბრძოლა იმერეთის ტახტის დასაკავებლად.

1788 წელს გარდაიცვალა სამეგრელოს მთავარი კაცია II დადიანი და მთავრის ტახტი დაიკავა მისმა უფროსმა ვაჟმა, 18 წლის გრიგოლმა. როგორც ჩანს, ახალი მთავარი იმერეთის მეფისთვის მისაღები კანდიდატი არ იყო და დავით მეფე სამეგრელოში შეიჭრა. ნიკო დადიანი წერს: „შემდგომად ორისა თვისა კაცია დადიანის გარდაცვალებისა შეიკრიბნა სპანი იმერეთისანი დავით მეფემან მოუხდა ოდიშს და მოსწვა და გარდიბირა მრავალნი ოდიშარნი და ძმა გრიგოლ დადიანისა მანუჩარ და სხვანი თავადნი და მრავლითა ტყვითა შოებული წარვიდა კვალად იმერეთს“ (დადიანი, 1962:184).

გრიგოლ დადიანი ლეჩხუმში გაიქცა. მას მხარი დაუჭირეს ბიძაშვილებმა, ლეჩხუმის სარდალმა ქაიხოსრო გელოვანმა, სამეგრელოს სამთავროს სახლთუხუცესმა გიორგი ჩიქვანმა და სხვა გავლენიანმა ფეოდალებმა. მათ თხოვნით მიმართეს ერეკლე II-ს ლეჩხუმში გამოეგზავნა დავით არჩილის ძე. ერეკლე II ხელსაყრელ მომენტს ეძებდა იმერეთში თავისი შვილიშვილის გასამეფებლად და რასაკვირველია, ოდიშის სამთავროს წარმომადგენელთა ამ თხოვნას მაშინვე დაეთანხმა.

ლეჩხუმში, მურის სასახლეში დავით არჩილის ძე გრიგოლ დადიანის დაზე - მარიამზე დააქორწინეს. 1789 წლის 11 ივლისს გრიგოლ დადიანმა და დავით არჩილის ძემ სამეგრელოს და ქართლ-კახეთის ლაშქრით მათხოჯთან დავით გიორგის ძე დაამარცხეს. მოკავშირეებს დავით მეფის წინააღმდეგ მხარი დაუჭირეს ზურაბ წერეთელმა და იმერეთის სხვა დიდებულებმაც, კერძოდ „ფიცის კაცებმა“, რომლებიც იმერეთში წარმოადგენდნენ სამხედრო არისტოკრატias ტახტის აზნაურებიდან.

დავით გიორგის ძეს იმერეთის აზნაურების ერთმა ნაწილმა მხარი დაუჭირა. მათზე დაყრდნობით, ყოფილი მეფე იმერეთში ბრძოლას განაგრძობდა, მაგრამ უშედეგოდ. იგი იძულებული გახდა ახალციხეში გაქცეულიყო.

იმერეთში გამეფდა დავით არჩილის ძე, რომელსაც 17 წელი შეუსრულდა. მან სოლომონ I-ის პატივსაცემად სახელი შეიცვალა და სოლომონ II დაირქვა. მას სამაგალითოდ მიაჩნდა იმერეთის დიდი მეფის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის საფუძვლები და მთელი მეფობის მანძილზე ურყევად ცდილობდა გაეგრძელებია გამოჩენილი წინამორბედის მიერ აღებული კურსი, რომლის მიზანს ოსმალების საბოლოო განდევნა და დასავლეთ საქართველოს გაერთიანება წარმოადგენდა. ახალი მეფე სოლომონ I-ის სახელს ყოველთვის მოწიწებით ეპყრობოდა, უწოდებდა მას „იმერთა მხსნელად ღვთისგან მოვლენილ“ დიდ და სახელოვან მეფეს, „უშჯულოთა მაჰმადიანთა ძირითურთ აღმომფხვრელსა და ქვეყნისთვის მრავალგზის სისხლ დანთხეულს, იმერთა მეორე აღმაშენებელს“ (კაკაბაძე, 1921: 94-95).

ტახტისათვის ბრძოლის პერიოდის ძალზედ საყურადღებო მომენტია საქართველოს გაერთიანების მცდელობა. როდესაც იმერეთის სამეფოში შინაომები მიმდინარეობდა დავით გიორგის ძესა და დავით არჩილის ძეს შორის, მეტოქეთა გაუთავებელი შუღლი, დაქირავებული სამხედრო ძალის გამოყენება, ხან ერთი და ხან მეორე კუთხის აოხრება აჩანაგებდა ქვეყანას. ყოველივე ამით თავმოებურებულმა იმერეთის დიდებულებმა გადაწყვიტეს კავკასიის ყველაზე მაღალი რანგის ხელისუფალისათვის - ერეკლე მე-2-სთვის მიემართათ საქართველოს გაერთიანების წინადადებით. 1790 წელს ერეკლე მეფეს ელჩობით ესტუმრნენ დასავლეთ საქართველოს ყველაზე პატივცემული პირები: ევთიმი გელათელი, დოსითეოს ქუთათელი, სარდალი ქაიხოსრო წერეთელი, პაატა მიქელაძე, სახლთუხუცესი ზურაბ წერეთელი, სეხნია წულუკიძე, იოანე აბაშიძე, იოანე აგიაშვილი, ქაიხოსრო ჩიჯავაძე და ფიცისკაცები: ლორთქიფანიძე, იოსელიანი, ავალ-

იანი. აღნიშნული ელჩობა ერეკლეს იმერეთის შეერთებას თხოვდა არამარტო მაღალი სამღვდლოებისა და არისტოკრატის სახელით, არამედ ამ გაერთიანებით პირველ რიგში დაინტერესებული იყვნენ იმერეთისა და დასავლეთ საქართველოს ძირითადი მოსახლეობა. ამგვარი თხოვნა ერეკლესა და ქართლ-კახეთის სამეფოს მაღალი ავტორიტეტით იყო განპირობებული. ქართლ-კახეთის სამეფო იმ დროისათვის კავკასიის მასშტაბით ძლიერ სახელმწიფოს წარმოადგენდა, რომლის ვასალურ დამოკიდებულებაში მუსულმანური პოლიტიკური ერთეულებიც კი შედიოდნენ. ერეკლემ ქართლ-კახეთისა და იმერეთის გაერთიანების საკითხის გადაწყვეტა სამეფო დარბაზს მიანდო. სამეფო დარბაზზე გაერთიანების იდეას მომხრეებიც გამოუჩნდნენ და მოწინააღმდეგეებიც. მომხრეთა შორის იყვნენ იყვნენ მდივანი ჭაბუა ორბელიანი, ანტონ კათალიკოსი, დავით ორბელიანი, სოლომონ ლიონიძე და ქართლ-კახეთის ტახტის მემკვიდრე - გიორგი ბატონიშვილი. გაერთიანების წინააღმდეგ გამოვიდნენ ერეკლეს მეუღლე დარეჯან დადიანი და ერეკლეს სიძე - იოანე მუხრანბატონი. იმერეთის ელჩები ხვდებოდნენ რა, რომ ერთ-ერთი გადამწყვეტი დარეჯან დედოფლის პოზიცია იყო შეხვდნენ ერეკლეს მეუღლეს, თუმცა ვერ შეასმინეს გაერთიანების სიკეთე. როდესაც ჯერი ერეკლე მე-2-ზე მიდგა მან ასე უპასუხა ელჩებს: „მე მთხოვენ შეერთებას იმერეთისას, მაგრამ თხოვნასა ამას ვერ მივიღებ; მტერი მაღვას კარსა; ვერ გავიხდი ახალსა მტერსა, რომელიც უნდა იყოს შვილის-შვილი ჩემი იმერთა ტახტისათვის განმზადებული“.

გაერთიანების იდეა ჩაიშალა. ასეთი შანსი საქართველოს 1490 წლის ავადსახსენებელი სამეფო დარბაზის დადგენილების შემდეგ არ ჰქონია. არადა გიორგი ბატონიშვილის სიტყვებით რომ ითქვას: „შეერთება იმერეთისა ქართლისადმი არის სიმტკიცე მეფობისა, ანუ გნებავსთ უძლეველობა ქვეყნისა ჩვენისა მტერთაგან“ (კუპრაშვილი, 2016: 38).

ახალციხეში გაქცეული დავით გიორგის ძე ხელისუფლების დასაბრუნებლად დამხმარე ძალებს აგროვებდა, რაც ახალციხის ფაშას ხელსაყრელ საბაზს აძლევდა იმერეთის საშინაო საქმეებში ჩარეულიყო. 1790 წელს დავით გიორგის ძე ოსმალების და ლეკთა ლაშქრით იმერეთში შემოიჭრა. სოლომონ II-მ სასწრაფოდ შეკრიბა ჯარი და დავით გიორგის ძეს ბრძოლა გაუმართა, მაგრამ დამარცხდა და იძულებული გახდა საჩხერის სასახლეში პაპუნა და ზურაბ წერეთლებისათვის შეეფარებია თავი. აქედან იგი აღმოსავლეთ საქართველოში გადავიდა და ერეკლე II-ს დახმარება თხოვა. ქართლ-კახეთის მეფემ სოლომონ II-ს იოანე ბატონიშვილის სარდლობით ჯარი გაატანა. სოლომონს მხარი დაუჭირა ასევე სამეგრელოს მთავარმა გრიგოლ დადიანმა. დავით გიორგის ძე დამარცხდა და ახალციხის ფაშას შუამავლობით სოლომონ II-თან მორიგება გადაწყვიტა. 1791 წელს იგი ერეკლე II-ს შეხვდა. ქართლ-კახეთის მეფემ დავითს ანტონ კათალიკოსი გააყოლა და იმერეთში გაგზავნა. სოლომონ II-ს და დავით გიორგის ძეს შორის მიღწეული შეთანხმებით, სოლომონმა ყოფილ მეფეს საბატონიშვილო დაუბრუნა, ხოლო ამ უკანასკნელმა იმერეთის ახალ მეფეს ერთგულება შეჴიცა.

თანხმობა მოწინააღმდეგეებს შორის დროებითი აღმოჩნდა. მალე გამომჟღავნდა, რომ დავით გიორგის ძე მოლაღატე აბაშიძეებთან ერთად მეფის საწინააღმდეგო შეთქმულებას ამზადებდა და შეთქმულებს სოლომონ II-ის მოკვლა ჰქონდათ განზრახული. მაგრამ მათი გეგმები გამომჟღავნდა და დავით გიორგის ძეს კვლავ მოუხდა ერთგულებაზე დაფიცება. ამჯერად ტახტის მამიებელი იძულებული გახდა ერთგულების ნიშნად მეფისათვის მძევლად თავისი სამი წლის ვაჟი კონსტანტინე მიეცა. სოლომონმა მძევალი მუხურის ციხეში გამოკეტა.

დავით გიორგის ძეს ტახტის დაბრუნებაზე ფიქრი არასდროს შეუწყვეტია და ყოველთვის ცდილობდა სოლომონ II-ის მოწინააღმდეგე ძალებს დაკავშირებოდა. ამ დროს ურთიერთობა დაიძაბა სამეგრელოს მთავარს და იმერეთის მეფეს შორის. სოლო-

ომონ II -ს მხარი დაუჭირეს სამეგრელოს გავლენიან ფეოდალთა ერთმა ნაწილმა (ლექსუმის მოურავი ქაიხოსრო გელოვანი, მთავრის ძმა მანუჩარი და სხვ.) და 1792 წელს გრიგოლ დადიანი ტახტიდან ჩამოაგდეს. სამეგრელოს მთავარი გახდა მანუჩარ დადიანი, ხოლო ტახტიდან ჩამოგდებულმა გრიგოლმა სამურზაყანოს შეაფარა თავი.

დავით გიორგის ძე დაუკავშირდა გრიგოლ დადიანს, ასევე იმერეთის ტახტის მამიებელს ფარული ურთიერთობა ჰქონდა ახალციხის ფაშასთან. ყოველივე ეს ცნობილი გახდა და სოლომონმა დავით გიორგის ძის დასჯა გადაწყვიტა, მაგრამ მან ახალციხეში გაქცევა მოასწრო.

1794 წელს დავით გიორგის ძე ლეკების დახმარებით იმერეთში შემოვიდა. მის დასახმარებლად სამურზაყანოს ლაშქრით გრიგოლ დადიანი გამოემართა და ბანძის მახლობლად დაბანაკდა, რამაც მოკავშირეების - სოლომონ II-ის და მანუჩარ დადიანის პოზიციები შეასუსტა. იმერეთის მეფეს ერთი მხრიდან უტევდა დავით გიორგის ძე ლეკების ჯარით, ხოლო მეორე მხრიდან გრიგოლ დადიანი სამურზაყანოს ლაშქრით. იმერეთის მეფის მომხრეებმა კარგად დაგეგმილი სამხედრო ჩანაფიქრით შეძლეს მდგომარეობის გამოსწორება. ქაიხოსრო გელოვანი და ქაიხოსრო წერეთელი თავს დაესხნენ მარსილში დაბანაკებულ მოწინააღმდეგის ლაშქარს და დაამარცხა იგი. გრიგოლ დადიანი აფხაზეთის სამთავროში გაიქცა. დავით გიორგის ძე, რომელიც ქუთაისზე გალაშქრებას აპირებდა, იძულებული გახდა მათხოჯისკენ დაეხია და იქ დაბანაკებულიყო, ხოლო ლეკთა ჯარი მის მახლობლად დანგრეული ეკლესიის მიდამოებში გამაგრდა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ, მათხოჯში გრიგოლ დადიანი ჩავიდა და დავით გიორგის ძეს დაპირდა, რომ მის დასახმარებლად აფხაზეთის მთავარს გამოიყვანდა, რაც შეასრულა კიდეც და აფხაზეთის მთავარი დახმარებაზე დაითანხმდა. დავით გიორგის ძის მოკავშირეების ჯარი ხიბულასთან დაბანაკდნენ.

დასავლეთ საქართველოს საქმეებში აქტიურად ჩაერია ერეკლე II. მან ალექსანდრე ბატონიშვილის სარდლობით, იმერეთში გაგზავნა ქართლ-კახეთის ჯარი არტილერიით. სოლომონ მეფე და მისი მოკავშირეები ნახახულევთან დაბანაკდნენ. ბრძოლის დაწყების წინ მეფის მომხრეებმა ლეკთა ჯარის ბელადი მოისყიდეს და მან დავითს უღალატა (დადიანი, 1962: 187). ტახტის მამიებელი დამარცხდა და დაიხია ხიბულისაკენ. დავითის დამარცხებამ აფხაზეთის მთავარი შეაშინა და სასწრაფოდ უკან დაბრუნდა. დავითი იძულებული გახდა დაბრულებულიყო ახალციხეში, სადაც გარდაიცვალა ყვავილის სენით 1795 წლის 11 იანვარს. მისი ვაჟი - კონსტანტინე ბატონიშვილი სოლომონ II-თან დარჩა მძევლად, ხოლო დედოფალმა ანამ ერეკლე II-ს შეაფარა თავი.

ასე აღესრულა იმერეთის გვირგვინოსნის ტიტულისათვის მებრძოლი კიდევ ერთი ბაგრატიონი და ქუთაისის ტახტს ამჯერად საბოლოოდ და მყარად დაეუფლა სოლომონ II, რომელიც ვერ წარმოიდგენდა, რომ ზუსტად ოცი წლის შემდეგ მის მიერ დამარცხებული და განდევნილი მეტოქის უნუგემო ბედს გაიზიარებდა (დათუაშვილი, 1993: 43).

მეფის გამარჯვებას იმერეთში დიდი ხნით მშვიდობა არ მოყოლია.

სოლომონ II-ს ახალი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა, სოლომონ I-ის ვაჟის უკანონო შვილი - გიორგი ალექსანდრეს ძე. მას ცოლად ჰყავდა გელათელი მიტროპოლიტის ძმისშვილი, გურიის ერისთავის ასული დარეჯანი. გელათელი მიტროპოლიტი და იმერელი თავადების ერთი ნაწილი დაუკავშირდა ახალციხეში მყოფ გრიგოლ დადიანს. მათი მიზანი იყო სოლომონის ტახტიდან ჩამოგდება და გიორგი ალექსანდრეს ძის გამეფება. გრიგოლ დადიანი ჯარით იმერეთისკენ გაიძრა, მაგრამ შეთქმულება მალე გამჟღავნდა. სოლომონ II-მ შეთქმულებაში მონაწილე იმერელი თავადები დააპატიმრა. გრიგოლ დადიანს ცოლშვილი ქუთაისში ჰყავდა და ამიტომ იძულებული გახდა სოლომონ II-ს

ხლებოდა. მეფემ ისიც დააპატიმრა, მაგრამ მალე მან მოახერხა ტყვეობიდან თავის დაღწევა, ტახტიდან ჩამოაგდო თავისი ძმა მანუჩარი და მთავრის ტახტი დაიბრუნა. სოლომონ II-მ რამდენჯერმე სცადა მისი გადაყენება, მაგრამ უშედეგოდ.

დასკვნა

ხელისუფლებისათვის ბრძოლას იმერეთის სამეფოში ფეოდალური რეაქციის გაძლიერება მოყვა. ფეოდალები ერთმანეთს თავს ესხმოდნენ, დამხმარედ ოსმალეთს და ლეკებს იყენებდნენ, რაც მძიმე მდგომარეობაში აგდებდა ქვეყანას. იმერეთი ანარქიამ მოიცვა. სოლომონ II-მ XVIII საუკუნის ბოლოს შეძლო ცენტრალური ხელისუფლების გაძლიერება, მაგრამ ქვეყნის მდგომარეობა რთული იყო.

გამეფებისთანავე სოლომონ II სახელოვანი ბიძის - სოლომონ I-ლის პოლიტიკური კურსის გაგრძელებას ცდილობდა. მეფე ცდილობდა დაეთრგუნა ურჩი ფეოდალები და ბიძამისის მსგავსად პრეტენზიას მთელი დასავლეთ საქართველოს ლიდერობაზე აცხადებდა. სოლომონმა სამეგრელოს მთავრობიდან გადააყენა მისი ცოლისძმა გრიგოლ დადიანი, თუმცა სამეგრელოს დამორჩილება მეფემ მაინც ვერ მოახერხა და 1803 წლის დეკემბერში სამეგრელოს სამთავრო რუსეთის მფარველობაში შევიდა, რითაც საბოლოოდ უარი ითქვა დასავლეთ საქართველოს ერთიან სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების მიზერულ იდეაზეც კი. სოლომონ II - მ დავით გიორგის ძის მიერ სამეგრელოსათვის გადაცემული საჭილაო დაიბრუნა და ჭვიშის ციხესაც დაეპატრონა.

სოლომონი ბაბუას - ერეკლეს ეხმარებოდა კრწანისის ბრძოლაში. ერეკლეს მცირე ჯარის თითქმის ნახევარს იმერეთის მეფის მეომრები შეადგენდნენ. სოლომონ მე-2 ერეკლეს მრავალრიცხოვანი შთამომავლებიდან იმ ერთეულებს ეკუთვნოდა, რომელიც ლეგენდარული მეფის გვერდით აღმოჩნდნენ ცხოვრების ყველაზე გადამწყვეტ ბრძოლაში.

1801 წელს რუსეთმა ქართლ-კახეთის სამეფო გააუქმა. საქართველოს ისტორიაში ეს ის ხანაა, როდესაც იმერეთის სამეფოს

მესვეურთა ერთი ნაწილი ცდილობდა ნაწილობრივ მაინც შეენარჩუნებინა საკუთარი ქვეყნის დამოუკიდებლობა. საგარეო პოლიტიკური ფონი კი პატარა ქართული სამეფოსათვის მეტად მძიმე გახლდათ. რუსეთის იმპერიის განზრახვას 1801 წლის პოლიტიკური მოვლენების შემდეგ (ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმება), დაემორჩილებინა მთელი სამხრეთ კავკასია, სოლომონ მე-2 წინ ნაკლებად აღუდგებოდა იმერეთის სამეფოს მცირე პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო რესურსებით. იმერეთის სამეფო კარი ცდილობდა მარჯვე დიპლომატიური წიაღსვლებით გაენეიტრალებინა რუსული სამხედრო და პოლიტიკური აგრესია (კუპრაშვილი, 2016: 40).

დამოწმებული ლიტერატურა:

- ბატონიშვილი, ბ. (1941). *ახალი მოთხრობა*, თ. ლომოურის რედაქციით, თბილისი: „საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა“.
- დადიანი, ნ. (1962). *ქართველთა ცხოვრება*, ტექსტი გამოსცა შ. ბურჯანაძემ, თბილისი: „საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა“.
- კაკაბაძე, ს. (1921). *დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები*, წიგნი მეორე, თბილისი: „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.
- დათუაშვილი, ზ. (1993). *ტრაქტატი მეფე მთავართა - ორასწლოვანი სევდა*. ქუთაისი: გამომცემლობა „სარანგი“.
- კუპრაშვილი, ს., სამუშია, ჯ. (2016). *დასავლეთი საქართველო XV – XIX საუკუნეებში*. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“.
- კუპრაშვილი, ს. (2019). *სოლომონ I სოლომონ II*. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“.
- მაჭარაძე, ვ. (1968). *ბესიკი დიპლომატიურ სარბიელზე*, თბილისი: გამომცემლობა „მერანი“.

- რეხვიაშვილი, მ. (1982). *იმერეთის სამეფო XVIII საუკუნეში, ნარკვევები*, თბილისი: „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.
- რეხვიაშვილი, მ., რეხვიაშვილი, ნ. (2000). *საქართველოს ისტორია*, ქუთაისი: საგამომცემლო ცენტრი „სტამბა“.
- საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. (1973). ტომი IV, *საქართველო XVI საუკუნის დასაწყისიდან XIX საუკუნის 30-იან წლებამდე*, რედაქტორი დუმბაძე მ. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.

References:

- Batonishvili, B. (1941). *Akhali Motkhroba*, T.Lomouris Redaktsiit, Tbilisi: „Sakartvelos SSR Metsnierebata Akademiis Gamomtsemloba“.
- Dadiani, N. (1962). *Kartvelt Tskhovreba*, Tekstĭ Gamostsa Sh. Burjanadzem, Tbilisi: „Sakartvelos SSR Metsnierebata Akademiis Gamomtsemloba“.
- Kakabadze, S.(1921). *Dasavlet Sakaetvelos Saeklesio Sabutebi*. Tsigni meore, Tbilisi: „Tbilisis Sakhelmtsifo Universitetis Gamomtsemloba“.
- Datunashvili, Z. (1993). *Traktatĭ Mefe Mtavarta- Orastslovani Sevda*. Kutaisi: Gamomtsemloba „Sarangi“.
- Kuprashvili, S., Samushia, J. (2016). *Dasavleti Sakartvelo XV – XIX Saekuneebshi*. Tbilisi: Gamomtsemloba „Palitra L“.
- Kuprashvili, S. (2019). *Solomon I Solomon II*. Tbilisi: Gamomtsemloba „Palitra L“.
- Macharadze, V.(1968). *Besikĭ Diplomatiur Sarbielze*, Tbilisi: Gamomtsemloba „Merani“.

- Rekhviashvili, M.(1982). *Imeretis Samefo XVIII Saukuneshi*, Narkvevebi, Tbilisi: „Tbilisis Sakhelmtsifo Universitetis Gamomtsemloba“.
- Rekhviashvili, M., Rekhviashvili, N. (2000). *Sakartvelos Istoria*, Kutaisi: Sagamomtsemlo Tsentri „Stamba“.
- Sakartvelos Istoriis Narkvevebi. (1973). Tomi, IV, *Sakartvelo XVI Saukunis Dasatsqisidan XIX Saukunis 30-ian Tslebamde*, Redaktori M. Dumbadze. Tbilisi: Gamomtsemloba „Sabchota Sakartvelo“.